

VESPERS IN DE STILLE WEEK

Wat is een vesper?

Het Latijnse woord betekent 'avond'. In de protestantse praktijk is een vesper een korte samenkomst op een avond gekenmerkt door stilte, gebed, bezinning en lied. In kloosters was de vesper het voorlaatste getijdengebed.

En wat is de Stille Week?

Zo noemen we de week voor Pasen, dus de laatste week van de 40-dagentijd of lijdenstijd. In de r.-k. traditie ook de Goede Week genoemd, de laatste week van de vastentijd die loopt van aswoensdag tot Pasen.

Hoe is dat in de geschiedenis ontstaan?

De Vroege Kerk vierde één dag, Pasen, de zondag werd beleefd als de opstandingdag van Christus. In de vierde eeuw ontwikkelde zich Pasen tot het z.g. 'triduüm', driedaagse. Daarmee werden drie dagen van gedenken aangegeven: Witte Donderdag, Goede Vrijdag, Stille Zaterdag en Pasen. Dat lijkt in onze telling 4 dagen, maar in de joodse telling begint de nieuwe dag op de vooravond van de dag en dan kom je op drie dagen. Dus als Jezus in de nacht Pesach viert met zijn discipelen, op donderdagavond, is dat al het begin van de vrijdag. Men beleefde de dagen naar het triduüm toe vanaf de laatste zondag voor Pasen en dat is Palmzondag, genoemd naar de intocht in Jeruzalem toen de mensen palmtakken naar Jezus toezwaaiden als huldeblijk en Psalm 118 werd gezongen: *'Hosanna, gezegend is Hij die komt in de naam des Heren.'*

Hoe wordt Palmzondag in onze tijd gevierd?

In de RK en Orthodoxe kerken geldt Palmpasen als een hoogtijdag met een eigen liturgie die wortelt in een lange traditie. De Reformatie schafte al die bijzondere dagen en kerkfeesten grotendeels af.

In de protestantse kerken was de Palmzondag lange tijd en ook nu nog wel de dag van de belijdenis door de nieuwe lidmaten. Ook in die diensten wordt dan wel Psalm 118 gezongen met de bekende regel (OB): *"Och dat men op deze eerstelingen een rijke oogst van voorspoed zag"*. De eerstelingen zijn dan de nieuwe belijders. Kinderen van de kindernevendienst maken soms een palmpasenstok, die bestaat uit twee stokken in de vorm van een kruis, versierd met kleurig papier, broodhaantjes en eieren.. Het is een rooms-

katholieke traditie, maar in de 21e eeuw wordt de symboliek ook in protestantse en evangelische kerken wel gebruikt.

Tegenwoordig houden ook protestanten vespers in de Stille Week, toch?

Inderdaad. In de meeste gemeenten is dat iets van de laatste decennia. Toch wel onder invloed van de Liturgische Beweging, die 100 jaar geleden begon, maar pas de laatste tijd ook invloed uitoefent op de kerken van de gereformeerde gezindte. Er komt steeds meer inzicht in de waarde van de liturgie, al blijven Woord en prediking centraal. Je ziet dat ook in de paaskaars, die in menige kerk intree deed! Die kaars symboliseert Christus als het Licht voor de wereld, ze brandt gedurende de hele kerkdienst.

Is die lichtsymboliek oud?

Al in de Vroege Kerk werd in de Christelijke gemeenten in de vespers een lamp door de diaken brandend de kerk ingebracht. Reeds de kerkvaders Tertullianus en Hippolytus (200 n.Chr.) maken melding van het lucernarium, de zegening van het licht op sommige avonden. Tijdens dit ritueel zong men in de Byzantijnse liturgie het lied '*Phoos hilaron*', 'Vrolijk Licht'. Dit wordt beschouwd als het oudste christelijke avondlied, mogelijk uit de 1e of 2e eeuw na Christus. In de Vroege Kerk greep men zo naar de lichtsymboliek om tegen de pretenties van het heidendom in te getuigen van de grootheid van Christus in het Credo: 'God uit God, Licht uit Licht...' In de loop van de tijd kreeg dit ritueel voornamelijk zijn plaats in de viering van de Paasnacht.

Wat is te zeggen over de invulling van de vespers in de Stille Week?

In de RKK doet men dat volgens de katholieke ritus, die vastligt maar soms aparte lokale tradities kent, zoals in enkele plaatsen de passiespelen. In de protestantse kerken vult elke gemeente de Stille Week in op haar eigen manier. Zo zie ik dat ook in Ede. Sommige (wijk)gemeenten houden het bij het oude, alleen een dienst op Goede Vrijdag, al dan niet met het heilig avondmaal. Andere houden een of meer avondgebeden of vespers met lezingen en liederen van de passietijd. Maar er zijn ook gemeenten waar men op elke dag in de Stille Week een vesper houdt met een passieliturgie. In mijn eigen wijkgemeente (NK Ede) kiest men voor elementen uit de katholieke traditie, die haar oorsprong heeft in de voorreformatoren tijd.

Wat betekent het volgen van deze traditie dan concreet?

Van maandag tot en met woensdag wordt een orde van dienst gehouden met momenten van stilte, lezingen uit de Schrift, passende liederen al of niet gesteund door een cantorij soms een muzikale bijdrage (van een violist of organist) en uiteraard de gebeden. Op witte donderdag wordt daarbij ook het heilig avondmaal gevierd. Op Goede Vrijdag wordt het kruisevangelie gelezen en dan wordt bij het lezen van Jezus' sterven de paaskaars gedoofd.

Wordt er ook een paaswake gehouden volgens de oude traditie?

In sommige kerken zeker, ook in mijn eigen wijkgemeente. Deze paaswake of Paasvigilie begint dan om 9 of 10 uur in de avond van de Stille Zaterdag. Dat is de dag waarop Jezus in het graf lag om spoedig op te staan uit de dood.

Wat gebeurt er in de Paaswake?

De kerk is donker. Soms brandt er buiten het gebouw een vuur in een vuurkorf. De wake begint met de vraag van Pesach, door een kind aan een van de ouders gesteld: *'Waarom is deze nacht anders dan alle andere nachten?'* Dit is ontleend aan de joodse praktijk (seidermaaltijd), de gedachtenis aan de nacht van de uittocht uit Egypte. Er volgen dan enkele antwoorden van de vader of moeder en als laatste dit: "Dit is de nacht waarin God de boeien van de dood heeft verbroken door Jezus Messias uit de doden op te wekken. Laten wij Zijn Licht vieren en opstaan tot de vreugde van Pasen".

Een diaken komt dan de kerk binnen met de nieuwe paaskaars, buiten aangestoken aan het vuur, onder het zingen van "Licht van Christus, Heer wij danken U" (NLB 593). ". De kaars wordt voorin de kerk op de standaard gezet. De gemeenteleden ontsteken dan allemaal een eigen kaarsje aan de Paaskaars. Een van de vele lichtliederen wordt gezongen, waarna bijbelteksten en verzen van beloften en vreugde worden gezongen. Ook kan volgens traditie het eeuwenoude lied *Exsultet* (laten we juichen) worden aangeheven (NLB 595: "Juich, hemelen, één koor van engelen").

In sommige gemeenten wordt dan de doopvont gevuld en hernieuwen de gemeenteleden hun doopbelofte, verzaken de boze machten en stemmen in met de geloofsbelijdenis. Die wordt gezegd of gezongen. Met gebeden en een Paaslied of lofpsalm wordt de dienst afgesloten.

Hoe loopt alles uit op Pasen?

Op Eerste Paasdag is er vanzelfsprekend een ochtenddienst. Geen vesper meer. De Stille Week is voorbij en de opstanding van Christus wordt gevierd. Er zijn gemeenten, ook in Ede, waar men vroeg de wijk ingaat om Paasliederen te zingen. Pasen is het grootste feest van het christelijke geloof en van de Kerk. Niet Kerstfeest, hoe belangrijk ook. In Pasen beleven we de overwinning op de zonde en de dood. Dat is de kern van ons geloof! Het is dan ook terecht dat in de oosterse kerken de mensen elkaar op Paasdag begroeten met: De Heer is opgestaan”, beantwoord met “Hij is waarlijk opgestaan”.

Je hoort ook weleens de benaming Beloken Pasen, wat is dat?

Het is de eerste zondag na Pasen. Het woord *beloken* is het voltooid deelwoord van *beluiken*, het tegengestelde van ontluiken. Het betekent dus afgesloten. Op die dag wordt de paasweek, ook wel het paasoctaaf afgesloten.